

ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISHDA MULTIMODAL YONDASHUVNING AHAMIYATI

Mamarajabova Zulfiya Narbayevna

*Nizomiy nomidagi O'zMPU Surdopedagogika va maxsus pedagogikaning
klinik asoslari kafedrası professori, DSc.*

Aliqulova Gulira'no Anvar qizi

*Nizomiy nomidagi O'zMPU Surdopedagogika yo'nalishi
Magistratura 1-bosqich talabasi*

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 15.12.2025

Revised: 16.12.2025

Accepted: 17.12.2025

KALIT SO'ZLAR:

*multimodal
yondashuv, og'zaki
nutq, eshitishda
nuqsoni,
surdopedagogika,
pedagogik tizim.*

*Maqola eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda
og'zaki nutqni shakllantirish jarayonida multimodal
yondashuvning pedagogik ahamiyatini tahlil qiladi.
Multimodal ta'lim orqali bolalar nutqiy
kompetensiyani shakllantirishdagi vizual, taktil va
audial modalitlarning ro'li yoritiladi. Shuningdek,
Mamarajabova Z.N.ning pedagogik tizim tamoyillari
asosida surdopedagogik yondashuvlar muhokama
qilinadi.*

Hozirgi kunda eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning og'zaki nutqini shakllantirish katta pedagogik va ijtimoiy ahamiyatga ega. Og'zaki nutq qobiliyatining pastligi bolaning kommunikativ kompetensiyasini, akademik yutuqlarini hamda ijtimoiy moslashuvini cheklaydi. Shuning uchun surdopedagoglar nutqni rivojlantirishning innovatsion metodlari xususan multimodal yondashuvni qo'llash zaruratini ta'kidlashadi.

Multimodal yondashuv -bu turli modalitlarni (audial, vizual, taktil, imo-ishora) birlashtirgan pedagogik strategiya bo'lib, u nutq o'rganish jarayonini ko'p sezgi kanallari

orqali ta'minlaydi. Bu yondashuv sog'lom bolalarda samarali bo'lgani kabi, eshitishda nuqsoni bo'lganlar uchun ham muloqot imkoniyatlarini kengaytiradi.

Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarda nutqni rivojlantirishning pedagogik tizimi

Mamarajabova Z.N. pedagogik tizim tamoyillarini yoritadi, unda maxsus tamoyillar, komponentlar va metodlar eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar nutqini rivojlantirish uchun belgilangan. Bu tamoyillar quyidagilardan iborat:

1. Individni hisobga olish – har bir bolaning eshitish qobiliyati va nutq xususiyatlarini diagnostika asosida aniqlash;

2. Kompleks yondashuv – nutqni shakllantirishning barcha yo'nalishlarini birlashtirish;

3. Bosqichma-bosqich reja – oddiydan murakkabga o'tish;

4. Vizual va audial qo'llab-quvvatlash, imo-ishora, labdan o'qish, piktogrammalar orqali tushunishni kuchaytirish.

Ushbu tamoyillar multimodal yondashuvga uzviy bog'liq bo'lib, vizual va kinestetik yordamni nutqiy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtiradi.

Multimodal yondashuvning pedagogik mohiyati:

Modalitlar integratsiyasi

Multimodal yondashuv nutqni rivojlantirishni bir nechta sezgi kanaliga uzatish orqali amalga oshiradi:

Audital ko'mak: tovushlarni aniqlash, tilda segmentatsiya mashqlari;

Vizual ko'mak: artikulyatsiya videolari, imo-ishora, piktogrammalar;

Taktil ko'mak: artikulyatsion mashqlar hamda lab va tilda hissiy aloqa;

Kinestetik qo'llab-quvvatlash: tana harakatlari bilan fonem mashqlari.

Bu yondashuv sog'lom nutq o'rganish jarayoniga analitik yondashib, bolalarga tushunarli tizimda o'rgatadi, chunki bolalar turli sezgi kanalidan bir vaqtning o'zida foyda ko'rish imkoniga ega.

Multimodal yondashuvning amaliyoti

Maktabdagi mashg'ulotlar

Mashg'ulotlar quyidagi tarkibda bo'lishi mumkin:

Vizual taqdimotlar: fonem ko'rinishlari, so'z kartalari;

Audial faoliyat: uyushtirilgan tinglab tushunish mashqlari;

Imo-ishora qo'llash: novbat bilan so'zlarni imo-ishora bilan ko'rsatish;

Kinestetik mashqlar: tovushlar talaffuzi uchun joy o'zgarishlari.

Xalqaro tadqiqotlarda multimodal metod samaradorligi, shu jumladan imo-ishora bilan qo'llab-quvvatlangan muloqot nutq ixchamligini oshirishi qayd etilgan .

Bimodal yondashuv (masalan, implnat bilan)

koxlear implant foydalanuvchilarida bimodal yondashuv (quloq apparati + vizual signal) nutq o'rgatishni kuchaytirishi ilmiy tasdiqlangan taniqli tadqiqotlarda qayd etilgan .

Multimodal yondashuvning afzalliklari

1. Noto'liq eshituvchi bolalar uchun qo'shimcha kanal yaratadi;
2. Nutqni aniq tushunish va talaffuzni yaxshilaydi;
3. Ijtimoiy muloqotni qo'llab-quvvatlaydi;
4. Ishonch va kommunikativ faollikni oshiradi.

Bu yondashuv odatiy metodlar bilan solishtirganda ko'p qirrali pedagogik yordam beradi.

Xulosa

Multimodal yondashuv eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning og'zaki nutqini shakllantirishda zamonaviy, samarali vosita hisoblanadi. U sezgi modalitlarini uyg'unlashtirib, bola nutqini mustahkamlashga imkon beradi. Mamarajabova Z.N.ning pedagogik tizim tamoyillari multimodal strategiya bilan birlashtirilganda pedagogik jarayon yanada natijali bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamarajabova Z. N. Korreksion pedagogika: eshitishda nuqsoni bor o'quvchilarning nutqini rivojlantirishning pedagogik tizimi (ilmiy maqola). Toshkent: TDPU nashrlari, 2024.
2. "Multimodal approach in speech teaching" ilmiy maqolalar.
3. Integrated multimodal intervention research (SSD).
4. Moeller, M.P., & Tomblin, J.B. Children With Hearing Loss: Language, Learning, and Literacy. – Plural Publishing, 2021.
5. Bimodal approach for cochlear implant speech development.
6. Mamarajabova Z. N. Effective methods of speech development of disabled students in the process of literary education. Current Research Journal of Pedagogics, 2021.